

Література

1. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб. : Изд-во "Питер", 2000. – 515 с.
2. Магура М.И. Оценка работы персонала, подготовка и проведение аттестации. – 2-е изд., [доп. и перераб.] / М.И. Магура, М.Б. Курбатова. – М. : ЗАО "Бизнес школа "Интел-синтез", 2002. – 176 с.
3. Кочеткова А.И. Введение в организационное поведение / А.И. Кочеткова. – М. : ЗАО "Бизнес школа "Интел-синтез", 2001. – 512 с.
4. Управление персоналом организации : учебник. – 2-е изд., [доп. и перераб.] / под ред. А. Кибанова. – М. : Изд-во ИНФРА-М, 2002. – 638 с.

Долишний И.М., Колодийчук А.В. Мотивация персонала как объект управления на предприятии

Рассмотрено и конкретизировано понятие потребностей; выделены группы потребностей; дано определение понятия мотивации труда управленческого персонала предприятия. Установлено, что понятие мотивации труда управленческого персонала предприятия необходимо понимать как двуединый процесс, который, с одной стороны, охватывает внутри личностное самостоятельное формирование мотива как основания для трудового поведения каждого работника, а из другого, допускает организованный извне процесс создания (активизация) внутреннего побуждения работников к действиям для достижения цели организации в пределах должностных полномочий работников и согласно плану деятельности предприятия.

Ключевые слова: трудовая мотивация, потребности, мотив, материальное стимулирование, эффективность, производство.

Dolishniy I.M., Kolodiychuk A.V. Motivation of personnel as management object on enterprise

In the article the concept of necessities is considered and specified; the groups of necessities are selected; determination of concept of motivation of labour of managerial staff of enterprise is given. It is set that the concept of motivation of labour of managerial staff of enterprise it is costed to understand as one in two process, which, from one side, engulfs the inwardly personality independent forming of reason as grounds for the labour conduct of every worker, and from other, the зорганізований process of creation (activations) of internal motive of workers assumes outwardly to the actions for gaining end of organization within the limits of post plenary powers of workers and in obedience to the plan of activity of enterprise.

Keywords: labour motivation, necessities, reason, financial stimulation, efficiency, production.

УДК 334.722:339.9

Викл. Б.Ф. Купчак – Львівський УБП

ОСОБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА СПЕЦИФІКИ ЙОГО ІНТЕГРАЦІЇ

Розглянуто специфіку інтеграційних процесів у сучасній українській економіці на етапі її переходу до інноваційного розвитку та виявлено можливі напрями формування інтеграційних об'єднань малих і середніх інноваційних підприємств. Встановлено, що саме малий бізнес є найгнучкішим у питаннях адаптації до різноманітних економічних змін, адже він швидко переорієнтовується на нові ринки збуту та на потреби людей. Сьогодні спостерігається тенденція, коли великі підприємства відмовляються від деяких непрофільних функцій (правова підтримка, консалтинг, певні виробничі цикли), залишаючи за собою тільки основні, що є додатковим шансом для малого та середнього бізнесу.

Постановка проблеми. Серед недооцінених можливостей для економічного зростання дедалі частіше експерти називають малий та середній бізнес. Сьогодні його частка у формуванні ВВП – трохи більше 10 %. Зокрема, у Львівській області у 2008 р. на 10 тис. осіб наявного населення припадало 75 малих підприємств, що менше, ніж у 2007 р. (76 підприємств). Серед регіонів України за цим показником Львівщина посіла 6-те місце (після Києва, Севастополя, Одеської, Харківської областей та Автономної Республіки Крим). Загальнодержавний показник був меншим від обласного і склав 72 підприємства, причому відносно 2007 р. він істотніше скоротився – на 4 підприємств [1]. Порівняно з європейськими країнами це дуже мало. Саме через це Україна переживає кризу болісніше ніж, наприклад, Польща, де інакше побудована структура економіки. Саме малий бізнес у Польщі формує економіку. У нас – це прерогатива металургійних та хімічних гігантів, які залежать від світової кон'юнктури та вартості енергоносіїв. Порятунком української економіки полягає у тому, щоб поставити її на міцну основу, якою став би малий та середній бізнес. Малий бізнес має в собі величезний потенціал для стабільного й тривалого розвитку економіки та соціальної сфери. Однак у державі незадовільним є стан бізнес-середовища, спричинений відсутністю реальної підтримки з боку держави.

Окрім цього, сьогодні малий бізнес переживає складний період, бо на відміну від великих підприємств, він живе у кредит (бізнес починається з кредиту, далі він розвивається за рахунок кредитів). Фінансова криза, ускладнення умов господарювання спричинили погіршення фінансових результатів діяльності підприємств малого бізнесу. Якщо у 2007 р. фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування малих підприємств був прибутковим і становив 85,2 млн грн прибутку, то ситуація ускладнилася, і за підсумком 2008 р. малі підприємства отримали збитковий фінансовий результат – 694,6 млн грн. збитку. Частка збиткових підприємств зросла з 31,9 % у 2007 р. до 34,8 % у 2008 р., а збитки, допущені збитковими підприємствами, зросли у 2,5 раза і становили 1491,1 млн грн [2].

Разом з тим робити висновки про вплив економічної кризи на малий та середній бізнес наразі передчасно. За підсумками 2008 р. зафіксовано зростання кількості підприємств: близько 7,5 % по юридичних особах-підприємцях та 8 % по фізичних особах-підприємцях, а певні тенденції падіння зафіксовані лише у другому кварталі 2009 р. [3]. За найгіршим прогнозом, скорочення кількості підприємств може становити до 20 %. Але, разом із негативом з'являються нові можливості: з півтора мільйона безробітних, яких очікують за підсумками 2009 р., не менше 10 % піде у малий та середній бізнес.

Один з напрямків підвищення життєздатності малого і середнього підприємництва, яке активно розробляє сучасна наука – це формування інтеграційних об'єднань різного типу, що посилюють стійкість до негативних змін середовища. Надають змогу залучати додаткові фінансові, матеріальні, інтелектуальні й інші ресурси, котрі покращують фінансові результати діяльності підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми розвитку малого і середнього підприємництва розглянуто у багатьох працях вітчизняних і зарубіжних авторів, серед яких З. Варналій, Т. Говорушко, В. Кредісов, О. Тимченко, І Кузнєцова, П. М'ягков, Ф. Шахмалов, О. Щур та ін. Теоретичні основи, загальні закономірності і проблеми інтеграційних процесів розглядаються у працях Н. Ігнатової, О. Гаврилюка, В. Парсяка, А. Румянцева, Ю. Шишкова та ін. Водночас проблема інтеграції малого і середнього підприємництва досліджена недостатньо повно. Здебільшого у науковій літературі аналізуються лише питання інтеграції малого і великого бізнесу, стимули і принципи їхньої взаємодії, а також кінцеві результати. У випадках, коли увагу приділяють загальним формам інтеграції малого і середнього підприємництва, незалежно від того з ким вона здійснюється, то зазвичай здійснюють лише перелік і характеристику таких форм. Практично немає аналізу специфіки малих і середніх підприємств, котрий саме і визначає вибір напрямів, методів і конкретних форм інтеграції.

Мета дослідження. Важливішим завданням сучасного етапу трансформації національної економіки є перехід до наукомісткого інноваційного розвитку. Одним з шляхів вирішення цього стратегічного завдання є активізація малого інноваційного підприємництва. У розвинених ринкових країнах на малі та середні фірми припадає значна частина відкриттів і винаходів стосовно передових наукомістких галузей. Малі підприємства майже на третину випереджають за швидкістю потужні компанії в організації усіх етапів науково-дослідного циклу.

Використання переваг інтеграції для стимулювання розвитку малих інноваційних підприємств потребує докладного аналізу особливостей їхнього функціонування. Механізми і форми інтеграції фірм, що працюють у традиційних галузях із відомими, апробованими ринком продуктами, не можуть автоматично використовуватися в інноваційному підприємстві.

Недостатнє розроблення проблеми інтеграції малого і середнього підприємництва, насамперед інноваційного, на сучасному етапі переходу національної економіки до наукомісткого розвитку зумовила мету та сутність дослідження, завдання якої такі:

- аналіз сутності інтеграції малого і середнього підприємництва, її спільних характеристик і специфічних особливостей;
- вияв різних інтеграційних форм малого і середнього підприємництва та основних принципів їхнього утворення.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі науково-технічного розвитку формуються нові механізми і форми господарської організації при цьому значно розширилися можливості малих і середніх підприємств, які відрізняються найбільшою гнучкістю і пристосованістю до виникаючих форм конкурентної боротьби. Зростання кількості малих і середніх підприємств супроводжується їхнім активним залученням в інтеграційні відносини. Розвиваються різні форми інтеграційних об'єднань як вже відомі, так і принципово нові. Інтеграція стала однією з головних рушійних сил сучасної економіки на всіх її рівнях (світовому, національному, регіональному, муні-

ципальному) і сферах використання (у великому і малому підприємстві, реальному і фінансовому секторах економіки, науці і виробництві тощо).

Теоретичний аналіз інтеграційних відносин на сучасному етапі економічного розвитку дає змогу розглядати інтеграції у широкому і вузькому розумінні цього слова. Такий поділ потрібний для того, щоб докладніше обґрунтувати місце і роль інтеграційних процесів малого і середнього підприємства у сучасній економічній системі. Найбільш широко економічна інтеграція трактується як універсальна закономірність, що реалізується через посилення взаємодії різних господарювання суб'єктів і формування на його підставі стійких об'єднань. Інтеграція в економічному житті зростає паралельно збільшенню поділу праці та спеціалізації. Разом вони становлять сторони прояву єдиного процесу економічного розвитку [4].

Інтеграція малого і середнього підприємства, у вузькому розумінні – це один з проявів універсальної закономірності. Її розвиток на сучасному етапі економічних перетворень пов'язаний з комплексом процесів, характерних для інноваційної економіки: зростання ролі науково-технічного прогресу, бурхливий розвиток інформаційних технологій, скорочення життєвого циклу продукту, перехід до малосерійного виробництва, орієнтація підприємств на задоволення індивідуальних потреб замовника [5].

Пропонують визначати інтеграцію малого і середнього підприємства як об'єктивно стійкі організаційно-економічні відносини малих і середніх підприємств один з одним, великими фірмами і державою щодо об'єднання зусиль для підвищення ефективності використання всіх ресурсів національної економіки на макро- і макрорівнях на сучасному етапі інноваційного розвитку.

Інтеграційні відносини малого і середнього підприємства зазвичай розглядаються загалом, без виділення окремих частин і елементів, що мають власну принципово різну специфіку. Для аналізу такої специфіки і її впливу на процеси інтеграції пропонують ділити мале і середнє підприємство на традиційне (фірми "рівня життя") й інноваційне ("підприємницькі фірми"). У США, за офіційними даними, до "підприємницьких" належать лише 4,7 % малих і середніх підприємств [6].

Для власників традиційних фірм характерний стиль поведінки, згідно з яким вони не лише організують справу і беруть на себе відповідальність за прийняті у процесі бізнесу рішення, але також запроваджують інновації та ризикують. До того ж, останні дві функції вони виконують лише після того як їх змушує на це зміна ринкової кон'юнктури (заходи, яких вживає фірма, є новим для неї, але загалом на ринку вона вже апробована іншими. Щодо ризику, то такі підприємці намагаються звести його до мінімуму і застрахувати).

На відміну від таких фірм, власники підприємницьких фірм самі провокують зміни у середовищі та вступають у смугу невизначеності для того щоб отримати додаткові вигоди зі свого лідерства. Головна суперечність малого і середнього підприємства становить суперечність між самостійністю, без якої неможлива повна реалізація підприємницьких суперечностей, і складністю виживання поодиночки, потребою вистояти у конкурентній боротьбі, не зникнути з ринку.

Вирішення цієї суперечності потребує, з одного боку, посилення зв'язків з іншими суб'єктами ринкової економіки, особливо великими, оскільки це надає стійкості справі, підвищує її життєздатність. З іншого боку, обмежує самостійність незалежність підприємця, що може негативно відбитися на його інноваційній активності.

На практиці інтеграція малого і середнього підприємництва часто буває вимушеною реакцією на посилення зовнішніх умов, скорочення простору вільної ринкової конкуренції та зростання монополізації ринків із боку великого підприємництва.

Пропонують поділ інтеграційних об'єднань малого і середнього підприємництва на жорсткі та гнучкі. Такий принцип класифікації узгоджується з основними видами вертикальної та горизонтальної інтеграції, підґрунтям якої є переважаючий характер взаємодії між партнерами: субординаційний і координаційний. Одночасно він враховує різницю у типах підприємництва.

Малі та середні підприємства традиційного типу, які віддають перевагу стабільності та передбачуваності господарської діяльності, зацікавлені у надійній інтеграції з великими компаніями. Для них властиві й раціональні більш жорсткі, стійкі зв'язки, що ґрунтуються на довготермінових відносинах з контрагентами, підлеглість інтересам надійного партнера, якщо співпраця з ним вигідна малій фірмі.

На відміну від них інтеграційні об'єднання інноваційного підприємництва повинні бути максимально гнучкими. Цим фірмам потрібна підтримка, насамперед на стадіях створення нового продукту і його комерціалізації. Інтеграція сприяє скороченню витрат на ранній стадії життєвого циклу нової продукції, коли витрати вже є, а прибутку ще немає. Але вона не повинна обмежувати ініціативу підприємців, перешкоджати пошуку нових комбінацій. Гнучкі форми інтеграції частково усувають підвищений ризик інноваційного підприємця і не заважають реалізації його творчого потенціалу. Вони створюють оптимальні умови для посилення інноваційної активності підприємців, яка реалізується у створенні нової наукомісткої високотехнологічної продукції.

Більшість інтеграційних об'єднань за участю малого і середнього підприємництва формуються за принципом центр – периферійна структура. Останні є між горизонтальною і вертикальною інтеграціями. Сутність їх полягає у пошуку оптимального сполучення жорстких і гнучких інтеграційних зв'язків, що дає змогу зберегти структуру, стійкість інтеграційного об'єднання і одночасно забезпечити певну свободу елементів (малих і середніх фірм), що входять до його складу.

Формами об'єднань, заснованими на гнучкій інтеграції тобто мережевими, є індустріальні мережі й асоціації (союзи підприємців). Стійкі взаємодії формуються у мережеских об'єднаннях за ініціативою з низу. Вони здебільшого ґрунтуються на особистих зв'язках і обміні інформацією.

Узагальнену класифікацію інтеграційних форм малого і середнього підприємництва представлено на рис 1. У діяльності традиційних малих підприємств (фірм "рівня життя") наявні всі види інтеграційних зв'язків, від

найбільш гнучких до максимально жорстких. При цьому вони присутні на чотирьох рівнях взаємодії:

- інформаційне забезпечення – мережеві індустріальні об'єднання;
- фінансування – лізинг;
- збут (маркетинг – франчайзинг);
- виробництво – субконтрактинг.

Натомість для інноваційних малих підприємств важливі, насамперед гнучкі інтеграційні зв'язки, що йдуть від ринку. До них належать інформаційне забезпечення і фінансування. Інтеграційні форми, що відповідають таким типам зв'язків, такі: технопарки і бізнес-інкубатори; венчурне фінансування.

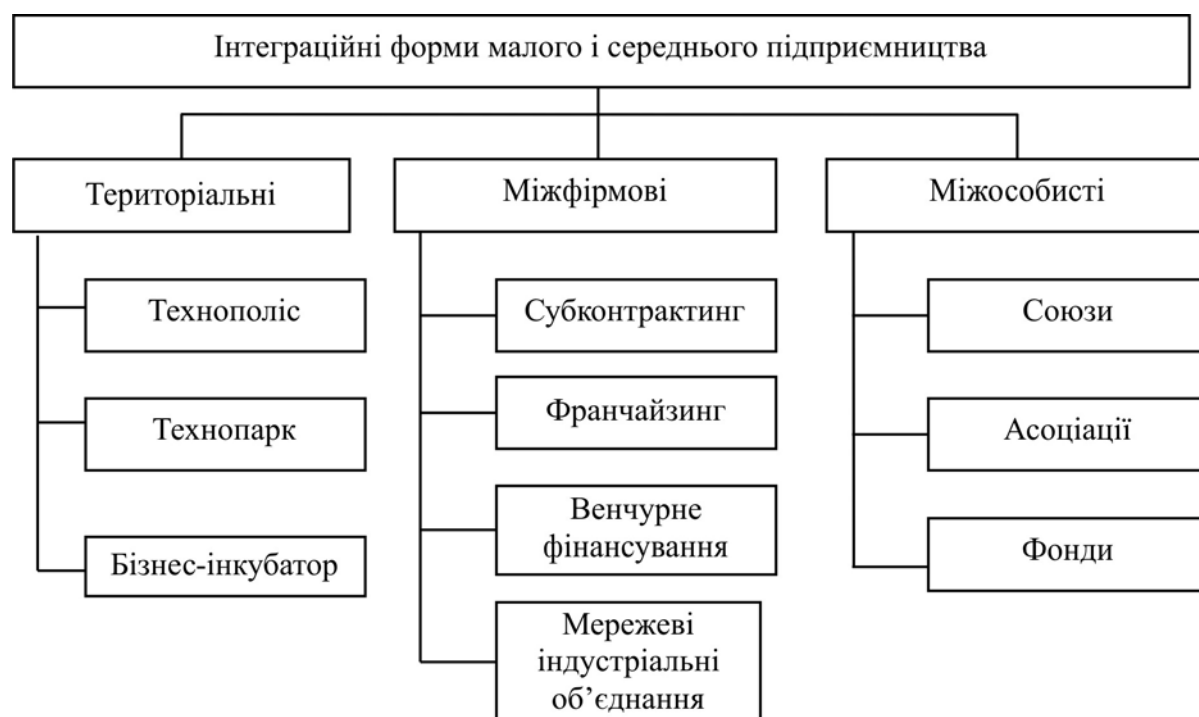

Рис. Узагальнена класифікація інтеграційних форм малого і середнього підприємництва

Висновки. У період нинішньої кризи для малого та середнього бізнесу вивільняються нові ніші та з'являються додаткові можливості, які він може і повинен використати. Світова практика доводить, що саме малий бізнес є найгнучкішим у питаннях адаптації до різноманітних економічних змін, адже він швидко переорієнтовується на нові ринки збуту та на потреби людей. Сьогодні спостерігається тенденція, коли великі підприємства відмовляються від деяких непрофільних функцій (правова підтримка, консалтинг, певні виробничі цикли), залишаючи за собою тільки основні, що являє собою додатковий шанс для малого та середнього бізнесу.

Аналіз зарубіжного досвіду підтримки малого і середнього підприємництва загалом, а також допомога, яку надає йому держава в розвитку інтеграційних зв'язків підтверджує, що форми державної підтримки малого і середнього підприємництва, а також процесів його інтеграції, здебільшого визначаються типом підприємництва. Для традиційних фірм вагоме значення має підтримка довготермінових партнерських відносин з великими корпора-

ціями. Отже, держава повинна законодавчо й інституціонально стимулювати великі компанії до розвитку інтеграції з малими і середніми підприємствами.

Для інноваційного малого і середнього підприємництва з його високими кредитним та інвестиційним ризиками оптимальною формою державного впливу є пряма часткова участь у здійсненні проектів (співфінансування), а також надання гарантій за кредитами. Держава є третьою стороною – учасницею, яка бере на себе відповідальність за виконання зобов'язань позичальника перед кредитором. Внаслідок формуються механізми трьохсторонньої довготермінової інтеграції інноваційного малого підприємництва, великих інвесторів і держави.

Література

1. **Тенденції** у малому бізнесі Львівщини у 2008 році. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.stat.lviv.ua/ukr/report/press_2009.php?ind_page=press&vid=5&code=26&show=1&id_news=1915.
2. **Загнаний** у тінь малий бізнес Львівщини торік загнали ще більш. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zik.com.ua/ua/news/2008/06/06/139125>.
3. **Малий бізнес** в період кризи. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.kpl.org.ua/news/2009/01/16/969>.
4. **Гаврилюк О.В.** Экономическая интеграция в современном мире : монография / О.В. Гаврилюк, А.П. Румянцев. – К., 1995. – 324 с.
5. **Шишков Ю.В.** Интеграционные процессы на пороге XXI века : монография / Ю.В. Шишков. – М., 2001. – 232 с.
6. **Варналій З.С.** Мале підприємництво: основи теорії і практики : навч. посібн. / З.С. Варналій. – 4-те вид., [стер.]. – К. : Вид-во "Знання", 2008. – 432 с.
7. **Говорушко Т.А.** Малий бізнес : навч. посібн. / Т.А. Говорушко, О.І. Тимченко. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006.
8. **Парсяк В.Н.** Актуальні проблеми інтеграції у сфері малого підприємництва / В.Н. Парсяк // Економіст. – 2002. – № 1. – С. 24-28.

Купчак Б.Ф. Особенности предпринимательства и специфики его интеграции

Рассмотрена специфика интеграционных процессов в современной украинской экономике на этапе ее перехода к инновационному развитию и определены возможные направления формирования интеграционных объединений малых и средних инновационных предприятий. Установлено, что именно малый бизнес является самым гибким в вопросах адаптации к разнообразным экономическим изменениям, ведь он быстро будет переориентироваться на новые рынки сбыта и на потребность людей. Сегодня наблюдается тенденция, когда большие предприятия отказываются от некоторой непрофильной функции (правовая поддержка, консалтинг, определены производственные циклы), оставляя за собой только основные, что являет собой дополнительный шанс для малого и среднего бизнеса.

Kupchak B.F. Features of enterprise and specific of their integration

The specificity of integration processes in modern Ukrainian economy at the stage of its transfer to innovation development is considered and possible directions of forming of small and medium innovation enterprises integration are elucidated. It is set that preeminently small business is most flexible in the questions of adaptation to the various economic changes, in fact he quickly will переопієнтовується to the new markets of sale and on the necessities of people. Today there is a tendency, when large enterprises renounce some untype functions (legal support, consulting, production cycles are certain), reserving only basic, that shows by itself an additional chance for small and middle business.